

ARCHITEKTURA

CZASOPISMO TECHNICZNE
TECHNICAL TRANSACTIONS

ARCHITECTURE

WYDAWNICTWO

POLITECHNIKI KRAKOWSKIEJ

3-A/2010

ZESZYT 6

ROK 107

ISSUE 6

YEAR 107

AGNIESZKA WŁOCH-SZYMLA*

KSZTAŁTOWANIE SIĘ PRZESTRZENI PUBLICZNEJ W MIEJSKIM ŚRODOWISKU ZAMIESZKANIA – WIEDEŃ

FORMATION OF A PUBLIC SPACE IN THE HOUSING ENVIRONMENT OF VIENNA

Streszczenie

Wiedeń jest miastem szczególnym, które zachowało równowagę między przestrzeniami publicznymi w otoczeniu historycznej i współczesnej architektury. Przykład wiedeńskiej polityki mieszkaniowej jest interesującym zagadnieniem w odniesieniu do kształtowania się przestrzeni publicznej w miejskim środowisku zamieszkania. Problematyka mieszkaniowa traktowana jest jako użyteczność publiczna i od wielu lat jest polityką priorytetową w strategiach planowania rozwoju miasta.

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, zabudowa mieszkaniowa, miasto

Abstract

Vienna is a special city which preserved balance between public spaces surrounded by historical and contemporary architecture. The example of Vienna housing policy is an interesting issue with reference to shaping a public space in an urban housing environment. The problems of housing are treated as public utility and are the priority policy in the strategies of planning the development of a city.

Keywords: public space, apartment buildings, city

* Mgr inż. arch. Agnieszka Włoch-Szymła, Studia Doktoranckie, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

1. Rys historyczny

Hasło *Wien ist anders* najtrafniej określa charakter miasta Wiednia. Na inność najbardziej wpłynęła bogata historia, którą w wysokim stopniu odzwierciedla architektura miasta. Rys historyczny zapoczątkowała rzymska „Vindobona”. Układ ulic miasta w centrum odpowiada dawnemu obozowi rzymskiemu, natomiast układ ulic leżących między kanałem Dunaju a *Ringstraße* odpowiada miastu średniowiecznemu. Pozostałą część miasta tworzą dawne wioski. Za początek państwa austriackiego przyjmuje się 976 rok i objęcie władzy przez Babenbergów, a pierwsze wzmianki o Wiedniu jako mieście pochodzą z 1137 roku. Dzięki Habsburgom i centralizacji władzy Wiedeń stał się miastem światowym. Powstał spis ludności miasta, wprowadzono numerację domów, zapoczątkowano aparat władzy miejskiej *Wiener Magistrat*, otwarto dla ludności parki cesarskie.

W rankingu największych stolic Europy, Wiedeń zajmował trzecie miejsce po Londynie i Paryżu. W drugiej połowie XIX wieku przeżywał okres wielkiego rozwoju zwany *Gründerzeit*¹. Nagły przyrost ludności w mieście przyczynił się do wielkiego głodu mieszkaniowego. Budowano kamienice czynszowe z bardzo złymi warunkami mieszkaniowymi, natomiast przywiązywano wielką wagę do elewacji frontowej budynków, aby zachować wizualny wygląd na miarę miasta cesarskiego. Na strukturę miasta trwale wpłynęła decyzja podjęta w 1857 roku o wyburzeniu baszt, murów i powstanie *Ringstraße* z reprezentacyjnymi gmachami. Po wylewie Dunaju w 1862 roku powstał Donaukanal wraz z regulacją Dunaju, co pozwoliło uzyskać dodatkowe tereny pod zabudowę miasta. Również polityka miejska Karla Luegera², określana jako socjalizm municypalny, silnie wpłynęła na wygląd miasta. Wzrost niższej klasy średniej spowodował pojawienie się zróżnicowanych placów jako elementów niezbędnych do funkcjonowania zbiorowości miejskiej, czyli miejsc publicznych *öffentliche Plätze*.

Po I wojnie światowej, w bardzo trudnej sytuacji ekonomicznej i społecznej Wiednia, pierwsze wybory wygrali socjaliści. Nastąpił czas wielu istotnych zmian w polityce prospołecznej, obejmującej głównie komunalne budownictwo mieszkaniowe, zwany Czerwony Wiedeń *Rote Wien*. Wiedeń jako stolica republiki (*Bundesland Wien*) o silnych tradycjach, miał określone granice i jako miasto nie miał uprawnień do zakupu gruntów. Zgodnie z wielowiekowymi tendencjami rozwoju miasta, przyczyniło się to do utrzymania zasady miasta zwartego. Strategia socjalistów z jednej strony prowadziła do wykorzystania terenów już uzbrojonych, a z drugiej zaś do rozgęszczenia zbyt intensywnie zabudowanych kwartałów. Stali się oni wykonawcami koncepcji Otto Wagnera, a miasto stało się najsilniejszą organizacją promującą mieszkania komunalne. Powstały wytyczne do projektowania mieszkań jak i całych zespołów subsydiowanych, którym przyświecała wagnerowska zasada wpisania zespołu w kontekst sąsiedztwa i w tradycję miasta. Ze względu na głód mieszkaniowy powstały małe mieszkania (21, 40, 49, 51 m²), natomiast ciasnotę w nich miały rekompensować pomieszczenia wspólnego użytkowania. Przywiązywano wielką wagę do dziedzińców – podwórek (*Höfe*). Ich otwartość, jak i dostępność klatek schodowych była ważna psychologicznie i wizualnie oraz prawnie uwarunkowana. Jeśli w obiekcie zainwestowane zostały środki finansowe podatników, to obowiązywało utrzymanie pełnej publicznej dostępności miejsca. Powstały nowo pojmowane przestrzenie publiczne w mieście. Inwestycja urzędzenia podwórka jako przestrzeni komunalnej była inwestycją w przestrzeń miejską. W ten sposób łączyły się stare i nowe przestrzenie niezależne od siatki ulic. Powstały również przykłady kiedy to ulica, która ze względu na istniejący stan przechodziła przez teren osiedla (np. zespół *Rabenhof*) i zgodnie z zasadą o otwartości przestrzeni osiedlowej pozostała jako przestrzeń miejska. Faktem stało się postrzeganie zabudowy mieszkaniowej jako ważnego, specyficznego rodzaju użyteczności publicznej.

Komunalna polityka mieszkaniowa uległa załamaniu po przejęciu władzy przez austrofaszystów i przyłączeniu Austrii do Rzeszy Niemieckiej. Nastąpił czas zawieszenia dotychczasowej koncepcji. Od roku 1945 przyjęto Program Odbudowy *Wiederaufbau*, który funkcjonował do połowy lat pięćdziesiątych. Stawiano na rozbudowę miasta przez budowę nowych osiedli mieszkaniowych. Niestety odstąpiono od przedwojennych założeń ze względu na pilne potrzeby mieszkaniowe i ograniczone środki finansowe. Bardzo odczuwalna była emigracja (po roku 1934 i 1938) świetnie wykształconych ludzi, którzy tworzyli *Rote Wien*.

W latach sześćdziesiątych skoncentrowano się na odnowie miasta. Lata siedemdziesiąte przywróciły idee zwracające uwagę na jakość i kontynuację tego samego miasta sprzed wojny na co miał wpływ powrót architektów wiedeńskich z emigracji. Powstała kontrowersyjna strefa dla pieszych – *Kärntner Straße*³. Szybki rozwój miasta, komunikacji i ciągłe zaspakajanie potrzeb mieszkaniowych doprowadziły do powstania nowych problemów urbanistycznych i społecznych – krytyczne oceny zabudowy osiedlowej, problemy z przestępczością na dużych osiedlach, odpływ mieszkańców poza miasto.

Przełomowym momentem kształtowania się zespołów subsydiowanych był manifest Hundertwassera⁴, czyli krytyka masowego komunalnego budownictwa mieszkaniowego. Od połowy lat osiemdziesiątych strategii polityki mieszkaniowej są systematycznie doskonalone. Podstawowe zasady nie zmieniły się, nadal najważniejszym celem jest gospodarka mieszkaniowa rozumiana jako użyteczność publiczna połączona z systemem subwencjonowania. Plany rozwoju miasta (STEP) pod wpływem rosnącej liczby ludności musiały ulec adaptacji do następujących warunków. W programach STEP z roku 1984 i 1994 szczególna uwaga skierowana była na odnowienie i podniesienie jakości życia w gęsto zabudowanych częściach miasta, jak również udoskonalenie ruchu komunikacyjnego w mieście i zachowanie wielkich terenów zielonych, które stanowią 52% obszaru miasta. Przeprowadzono wiele konkursów architektonicznych i urbanistycznych dla przestrzeni publicznej.

2. Dzisiaj

Współczesne motto brzmi: Myśleć po europejsku – działać regionalnie – dbać o rozwój Wiednia (*Europäisch denken – regional handeln – Wien entwickeln*). Wiedeńska polityka mieszkaniowa w XX wieku pozostawała na uboczu światowych trendów rozwoju miast. Jej indywidualny rozwój doprowadził do zachowania swoistej inności *Wien ist anders*. Spójność przestrzenna miasta, czyli budowanie miasta zwartego, przeciwdziała rozlewaniu się niekontrolowanej urbanizacji. Wiedeń posiadał zdolność utrzymania ostrej granicy miasta zwartego i jest to sumiennie kontynuowane. Nowy Plan Rozwoju Miasta STEP z roku 2005 w przeciwieństwie do wcześniejszych planów zakłada nie tylko poszerzenie miasta, czy tylko jego odnowienie, ale zdecydowane działanie na różnych płaszczyznach. Zdefiniowano 13 obszarów celowych rozwoju miasta. Niektóre z nich obejmują tereny dotychczasowych nieużytków miejskich i proponowana jest ich przemiana w atrakcyjne części miasta. Inne zaś są zupełnie nowo rozwijającymi się obszarami.

Szczególnie interesującym przykładem jest modelowe miasto *Seestadt Aspern*, mocno związane z tematem przestrzeni publicznej (połowa powierzchni to przestrzeń publiczna) i wykorzystaniem naturalnych walorów przyrodniczych. Nowa dzielnica Wiednia – miasto w mieście – zaprojektowane jest na powierzchni 240 ha jako współczesne miasto do mieszkania (8500 jednostek mieszkalnych dla 20 000 ludzi), pracy (20 000 nowych miejsc pracy) i wypoczynku – „Aktywne, nowoczesne wnętrze na całe życie” *Ein aktives, modernes Umfeld für Das Ganze Leben*. Realizacja projektu miasta nastąpi w 2028 roku w trzech etapach. W etapie 1 (2009–2015) powstaną tereny zielone i infrastruktura techniczna, a następnie zróżnicowane kwartały zabudowy: 2000 mieszkań, powierzchnie biurowe, usługowe i handlowe. W etapie 2 (2015–2020) doprowadzona zostanie infrastruktura kolejowa i węzły komunikacyjne z autostradą A23, powstaną kolejne kwartały zabudowy mieszkalnej i mieszanej oraz kwartał dworcowy i biurowy. W etapie 3 (po 2020) nastąpi uzupełnianie kwartałów zabudowy przy dworcach, ulicach handlowych i wzdłuż linii metra podziemnego. Geograficzne centrum miasta tworzyć będzie 5-hektarowe jezioro w 9-hektarowym parku. Całość przestrzeni publicznych, czyli ulic, placów, parków będzie stanowić 50% całkowitej powierzchni obszarów miejskich. Do rozwoju przestrzeni publicznej nowej dzielnicy Wiednia wybrano duński zespół planistów przestrzennych Gehl Architects. Opracowano studium przestrzeni publicznej i opublikowano wytyczne projektowe w *Partitur des öffentlichen Raums (Planungshandbuch)*.

3. Podsumowanie

Na przestrzeni 100 lat sposób użytkowania miejskich przestrzeni publicznych w Wiedniu znacząco się zmieniło. Dawniej były głównie wykorzystywane jako droga do pracy i miejsce codziennych zakupów, często zatłoczone. Obecnie są to przestrzenie do aktywnego i biernego spędzenia wolnego czasu, natomiast funkcja niezbędnych aktywności zmniejszyła się diametralnie (il. 1). Współcześnie najistotniejszym w planowaniu miasta XXI wieku jest człowiek. Strategie rozwoju przestrzeni publicznej przyjęto według zasady: na pierwszym miejscu jest życie (ruch, aktywność ludzi) i odpowiedź na pytania: Kto tu zamieszka? Jakich aktywności pragniemy? Jakiego rodzaju życia miejskiego życzymy sobie w tym miejscu? (il. 2a). Następnie jest przestrzeń, jaką stworzymy na bazie wcześniejszych wizji aktywności życia miejskiego (il. 2b). Na końcu są budynki – efekt synergiczny powstaje wówczas gdy budynki i przestrzenie publiczne wzajemnie się wzmocniają (il. 2c). Strategia planowania przestrzeni publicznych *Seestadt Aspern* nadaje im tożsamość, różnorodność na wielu płaszczyznach, projektową konsekwencje i zapewnia zróżnicowaną typologię przestrzenną (il. 3).

Dzięki licznym rozwiązaniom urbanistycznym Wiedeń zyskał miano wzorcowej metropolii w różnych dziedzinach. Wiedeńska tradycja urbanistyczna opiera się na wyjątkowym ukształtowaniu przestrzeni publicznych, towarzyszących wspianiałym zabytkom, jak i wielkomiejskim obszarom zamieszkiwania. Połączenie elementów bogatej historii miasta stanowi o powstaniu licznych urozmaiconych wewnątrz urbanistycznych, natomiast polityka mieszkaniowa Wiednia przyczyniła się do powstania charakterystycznego dla miasta modelu pełnej otwartości przestrzeni osiedlowej.

Przypisy

- ¹ Co należy tłumaczyć jako „czas założenia”, „czas zakładania fundamentów”
- ² W latach 1897–1910 był burmistrzem Wiednia. Za jego urzędowania miasto stało się nowoczesnym miastem na miarę XX wieku, a liczba mieszkańców osiągnęła w 1905 roku 1 300 000. Powstała miejska gazownia i elektrownia, zelektryfikowano tramwaje, zakończona została budowa drugich już wodociągów ze źródeł górskich. Lueger zaskarbił sobie wdzięczność zwykłych obywateli doprowadzeniem do dzielnic robotniczych nowoczesnych instalacji publicznych obsługiwanych przez służby komunalne. Zapewnił również tereny wypoczynku dla mieszkańców tworząc chroniony Pierścień Lasów i Łąk *Wald- und Wiesengürtel*.
- ³ Wraz z postępującym rozwojem komunikacji indywidualnej i związanym z tym zatłoczeniem miasta powstało początkowo kontrowersyjne, a potem propagowane przez urbanistów całej Europy pojęcie strefa dla pieszych *Fußgängerzone*. Pierwszym wiedeńskim przykładem była *Kärntner Straße* (otwarcie: 6 sierpnia 1974 roku, architekci: Wilhelm Holzbauer i Wolfgang Windbrechtlinger). Obawiano się wyludnienia ulicy, upadkiem handlu i usług. Szybko okazało się to pomyłką. Strefa wyłącznie dla pieszych stała się ulubioną przestrzenią publiczną miasta. Dołączyły do tego założenia jeszcze ulice *Graben* i *Kohlmarkt* co przyczyniło się do powstania tzw. *Goldene U*.
- ⁴ Hundertwasser sprzeciwiał się narzucanemu przez władze systemu zamieszkania (normalizacja i prefabrykacja), a co za tym idzie zatracaniu przez mieszkańców własnej indywidualności („każdy człowiek jest inny, każde okno i każde mieszkanie powinno być inne”). W 1985 roku, po wielu trudnościach wynikających głównie z konfliktu z prawem, zrealizowano artystyczną wizję autora – Hundertwasser Haus – przy dużym poparciu Magistratu i ówczesnego burmistrza Gratza, co stało się symbolem zmiany w polityce mieszkaniowej.

1. Historic trait

The slogan *Wien ist anders* perfectly describes the character of Vienna. Its “difference” was influenced by its rich history which is reflected in its architecture. It began in Roman “Vindobona”. The layout of the streets in the centre refers to the former Roman camp, while those between the Danube canal and *Ringstraße* refer to the medieval city. The remaining part are old villages. The Austrian country began in 976 under the Babenbergs, and the first information about Vienna as a city appeared in 1137. Thanks to the Habsburgs and power centralization, Vienna became a world-known city. There was a population register, house numeration, authorities *Wiener Magistrat*, imperial parks.

In the ranking of the greatest capitals of Europe, Vienna was the third after London and Paris. In the second half of the 19th century it experienced the so-called *Gründerzeit*¹. Sudden population growth caused housing hunger. Tenements were built with poor conditions, but importance was given to the elevations of the buildings to keep the visual imperial city. The structure of the city was influenced by the 1857 decision to destroy donjons, walks and the construction of *Ringstraße* with representative houses. After the Danube flooded in 1862, Donaukanal came into existence which made it possible to gain extra areas for the city. Karl Luger's² municipal policy, municipal socialism, had a strong impact on the city. The growth of the lower middle class produced squares as elements necessary for an urban community, public places.

After World War I, in a hard economical and social situation in Vienna, the first election was won by socialists. There was a time of important changes in pro-social policy comprising communal housing called Red Vienna *Rote Wien*. Vienna as the capital of a republic (*Bundesland Wien*) with strong tradition had its borders and no grunts. According to long tendencies to develop, the city was still compact. The strategy of socialists led to us prepared lands, and to too intensively developed areas. They performed the concept of Otto Wagner and the city became the strongest organization promoting communal flats. Guidelines appeared to design flats and subsidized complexes, under Wagner's principles of adjusting them to the context of the neighborhood and the tradition of a city. On account of housing hunger, small flats appeared (21, 40, 49, 51 sq m). Their smallness was compensated by shared rooms. Attention was paid to courtyards (*Höfe*). The openness of staircases was important psychologically and visually and legal. If an object was sponsored by taxpayers, a place had to be kept accessible. Newly understood public spaces came into being. Courtyards as a communal space was an investment. It joined old and new spaces independent of the network. A street which crossed an estate (e.g. Rabenhof) could remain an urban space. Perceiving housing as a significant, specific kind of public utility was a fact.

Communal housing policy collapsed when power was taken by Austrian fascists and the incorporation of Austria to German Reich. The concepts were abandoned.

In 1945 a Reconstruction Programme *Wiederaufbau* was accepted which functioned till the mid-fifties. The city was expanded by building new estates. Unfortunately, the prewar layouts were abandoned. Emigration of greatly educated was felt (after 1934 and 1938).

In the 1960s, the city was renovated. The 1970s brought ideas of quality and the continuation of the prewar city. A controversial “pedestrian zone” *Kärntner Straße*³ came into existence. Quick city development, transport and housing led to new urban and social problems – critical assessment of estates, crime in big estates, moving from the city.

A breakthrough in shaping subsidized complexes was the manifest of Hundertwasser⁴, a critic of mass communal housing. Since the mid-1980, strategies of housing policy have been systematically improved. The basic principles do not change; the most important aim is housing economy understood as public utility combined with a system of grants. City development plans (STEP) had to be adapted to new conditions. STEP programmes of 1984 and 1994 aimed at renewing and improving the quality of living in dense parts of the city as well as improving transport in the city and preserving greenery (52%). A lot of architectural and urban competitions were organized for a public space.

2. These days

The contemporary motto: To think European – to act regionally – to care for the development of Vienna (*Europäisch denken – regional handeln – Wien entwickeln*).

Vienna's housing policy in the 20th century stayed out of world trends. Its individual development led to particular "difference". The spatial coherence of the city, a compact city, counteracts uncontrolled urbanization. Vienna has an ability to keep the border of a compact city. New City Development Plan STEP of 2005 assumes expansion of the city and renew it but on different levels. Thirteen areas of development were defined. Some of them comprise urban wastelands which could be transformed into attractive parts. The others are completely new areas.

The model city *Seestadt Aspern* is an especially interesting example. It is connected to the theme of a public space (half the area is a public space and the use of natural values. A new district of Vienna – a city within the city – was designed on 240 ha as a contemporary city for living (8,500 housing units for 20,000 people), working (20,000 working places) and relaxing. "An active, modern interior for a lifetime". *Ein aktives, modernes Umfeld für Das Ganze Leben*. The city will be implemented in 2028 in three stages. Stage 1 (2009–2015): greenery and technical infrastructure, 2,000 flats, offices, services, commerce. Stage 2: (2015–2020): railway, transport, housing. Stage 3 (after 2020): housing. The geographical center will be made by a 5-hectare lake in a 9-hectare park. All public spaces – streets, squares, parks – will make 50% of total area. The development of the public space of the new district of Vienna was designed by a Danish team Gehl Architects. A study of the public space and guidelines were published in *Partitur des öffentlichen Raums (Planungshandbuch)*.

3. Conclusions

Over the span of 100 years the manner of using urban public spaces in Vienna changed drastically. They used to be ways to work and shopping, often crowded. Now they are used for active and passive pastime, while the function of necessary active decreased seriously (ill. 1). Contemporarily man is the most important in planning the 21st city. Strategies of space development are like this: life first (movement, people's activity) and then the question: Who will live here? What activities do we need? What urban life do we need in this place (ill. 2a)? Finally the buildings – synergic effect comes into existence when buildings and public spaces publicly help each other (ill. 2c). The strategy of planning public spaces gives them a new personality, diversity on many levels, design consequence and spatial diversity (ill. 3).

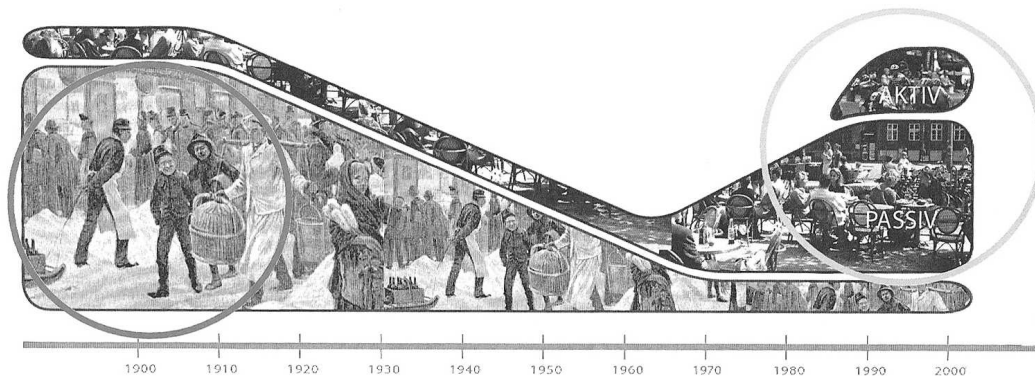
Owing to various urban solutions, Vienna has the name of a model metropolis in various domains. Its urban tradition is based upon unique shaping of public spaces accompanying great buildings and big city housing. A combination of elements of the rich history of the city produces diverse urban interiors, while Vienna's housing policy contributes to the formation of a characteristic open estate space.

Endnotes

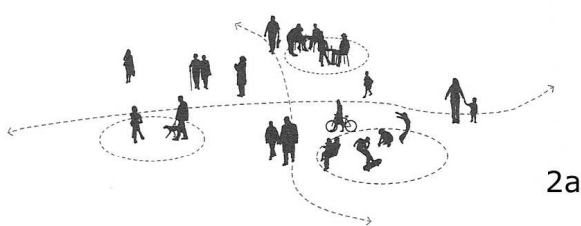
- ¹ What do we mean as "founding time" or time of fundamentals".
- ² In 1897–1910 he was the mayor of Vienna. He made it a modern city, while the population rose to 1,300,00 in 1905. A gas works and a power station appeared, trams were electrified, springs were opened, Lueger gave modern public installations to working districts and recreational areas. Ring of Forests and Meadows *Wald- und Wiesengürtel*.
- ³ With progressing individual transport a controversial but promoted issue of "a pedestrian zone". The first Vienna example was *Kärntner Straße* (opened 6 August 1974 architects Wilhelm Holzbauer and Wolfgang Windbrechtlinger). They feared desolation, collapse of trade and services. It soon turned out a mistake. The pedestrian zone became a favourite space. It was accompanied by the streets *Graben* and *Kohlmarkt* which contributed to the formation of the so-called *Goldene U*.
- ⁴ Hundertwasser did not like the idea of municipal housing (normalization, prefabrication) and losing individuality ("every man is different, every window and every flat should be different"). In 1985, after many conflicts with the law, the author's artistic vision of Hundertwasser Haus was implemented with the support of the *Magistrate* and Mayor Gratz which became a symbol of housing change.

Literatura/References

- [1] Giecwicz J., *Konserwatywna awangarda. Wiedeńska polityka mieszkaniowa 1920–2005*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2008.
- [2] *Freiraum stadtraum Wien. Vorsorge, gestaltung, management. Die Weg zum Leitbild für den öffentlichen Raum*. Werkstattberichte der Stadtentwicklung Wien (Nummer 98), Wien 2009.
- [3] *Neuinterpretation öffentlicher Raum. Eine Studienreihe für die Wiener Bezirke*, Werkstattberichte der Stadtentwicklung Wien (Nummer 93), Wien 2008.
- [4] *Partitur des öffentlichen Raums. Planungshandbuch*, Werkstattberichte der Stadtentwicklung Wien (Nummer 103), Wien 2009.
- [5] Seiß R., *Wer baut Wien. Hintergründe und Motive der Stadtentwicklung Wiens seit 1989*, Verlag Anton Pustet, Salzburg–München–Wien 2007.
- [6] *STEP 05. Stadtentwicklungsplan Wien 2005*, Magistrat der Stadt Wien, Wien 2005.
- [7] Weichsmann H., *Das Rote Wien. Sozialdemokratische Architektur und Kommunalpolitik 1919–1934*, Promedia, Wien 2002.
- [8] www.gebietsbetreuung.wien.at/htdocs/sozialeswohnen.html.

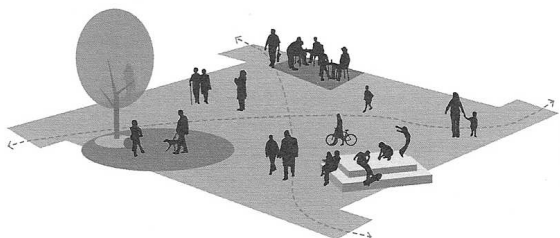
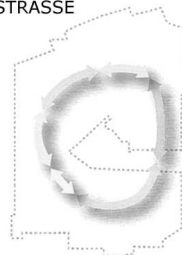

1

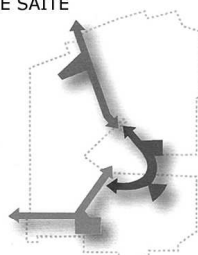
2a

RINGSTRASSE

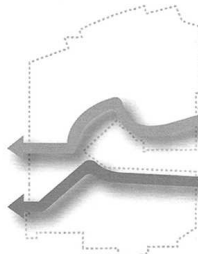
2b

ROTE SAITE

2c

GRÜNE & BLAUE SAITE

3

II. 1. Ewolucja życia publicznego w latach 1900–2000

III. 1. Evolution of public life in the years 1990–2000

II. 2a, b, c. Metodyka realizacji przestrzeni publicznych *Seestadt Aspern*

III. 2a, b, c Methodology of the implementation of public spaces *Seestadt Aspern*

II. 3. Plan przestrzeni publicznych *Seestadt Aspern*; trzy strategie: *Ringstrasse* – stałe aktywności, *Rote Saite* – czasowe i sezonowe aktywności, *Grüne & Blaue Saite* – krótkotrwałe aktywności

III. 3. Plan of public spaced *Seestadt Aspern*, three strategies: *Ringstarasse* – permanent activities, *Rote Saite* – temporal and seasonal activities, *Grüne & Blaue Saite* – short-term activities